

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»

СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

Комплекс навчально-методичного забезпечення

підготовки бакалаврів всіх спеціальностей

Денна форма навчання

Рекомендовано Вченою радою ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського»

КИЇВ –2016

Соціальна психологія: комплекс навчально-методичного забезпечення підготовки бакалаврів всіх спеціальностей. Укл.: Кононець М.О. – К. : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2016. – 37 с.

Навчальне видання
Соціальна психологія
Комплекс навчально-методичного забезпечення
підготовки бакалаврів всіх спеціальностей
Денна форма навчання

Укладач: *Кононець Марія Олександрівна*, кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології і педагогіки.

Відповідальний редактор: *Воляннюк Наталія Юріївна*, доктор психологічних наук, професор кафедри психології і педагогіки.

Рецензент: *Коваль Олена Аркадіївна*, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії.

Анотація

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Соціальна психологія» є властивості людини, які виявляються у взаємодії з іншими людьми, а також особливості соціально-психологічних процесів і феноменів, які породжують ці властивості.

Навчальна дисципліна має на меті навчити студентів здійснювати психологічний аналіз складних ситуацій при взаємодії «особистість - суспільство», «особистість - соціальна група», «особистість - особистість» та організувати власну діяльність як складову колективної діяльності.

Аннотация

Предметом изучения учебной дисциплины «Социальная психология» являются свойства человека, которые проявляются при взаимодействии с другими людьми, а также особенности социально-психологических процессов и феноменов, которые порождают эти свойства.

Цель учебной дисциплины научить студентов осуществлять психологический анализ сложных ситуаций при взаимодействиях «личность - общество», «личность - социальная группа», «личность - личность» и организовывать собственную деятельность как составляющую коллективной деятельности.

Summary

The object of study of discipline «Social Psychology» are characteristics of personalities that are manifested in the interaction with other people, and features of the socio-psychological processes and phenomena.

The goal of discipline are teaching graduate students to implement a psychological analysis of complicated situations in interactions "personality - society", "personality - social group", "personality - personality" and organize own activities as a component of collective activities.

З М І С Т

I.	Загальні відомості.....	5
II.	Розподіл навчального часу.....	5
III.	Мета і завдання навчальної дисципліни.....	6
IV.	Зміст навчального матеріалу.....	7
1.	Розподіл навчального часу за темами.....	8
2.	Лекційні заняття.....	9
3.	Семінарські заняття.....	24
4.	Самостійна робота студента.....	27
5.	Індивідуальні завдання	28
V.	Контрольні роботи.....	28
VI.	Методичні вказівки.....	28
VII.	Рекомендована література.....	28
Додаток 1.	Рейтингова система оцінювання.....	33
Додаток 2.	Перелік питань до заліку.....	36

I. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ.

Програма вивчення навчальної дисципліни «Соціальна психологія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів всіх напрямів Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського»).

Навчальна дисципліна має статус за вибором і належить до циклу соціально-гуманітарної підготовки.

Предметом навчальної дисципліни є властивості людини, які виявляються у взаємодії з іншими людьми, а також особливості соціально-психологічних процесів і феноменів, які породжують ці властивості.

Міждисциплінарні зв'язки: «Соціальна психологія» є дисципліною за вибором і вивчається у 3(4),5(6) семестрах. Даній дисципліні передують вступ до фаху, історія, філософія. Навчальна дисципліна «Соціальна психологія» забезпечує інші соціально-гуманітарні дисципліни.

Завдяки засвоєнню змісту навчальної дисципліни студенти матимуть можливість здійснювати психологічний аналіз складних ситуацій взаємодії «особистість-суспільство», «особистість-соціальна група», «особистість-особистість» та організувати власну діяльність як складову колективної діяльності.

Навчальна дисципліна «Соціальна психологія» вивчається протягом одного семестру, в загальному обсязі 60 годин: аудиторної роботи – 36 години, з яких лекції – 18 годин, семінарські заняття – 18 годин; самостійна робота – 24 години. Розподіл навчального часу та темами наведено у тематичному плані.

Методичні рекомендації містять плани лекційних та семінарських занять, що дає можливість студентам ознайомитися зі змістом навчального матеріалу, який опрацьовувався на відповідних заняттях.

На консультаціях згідно зі встановленим графіком опрацьовується складний для засвоєння навчальний матеріал.

Навчальний матеріал занять, на яких студенти були відсутніми, вивчається ними самостійно; контроль засвоєння матеріалу при цьому здійснюється у формі співбесіди в час, призначений для проведення консультації, та в порядку, визначеному положенням про РСО.

Методика оцінювання рівня засвоєння матеріалу навчальної дисципліни передбачає використання рейтингової системи оцінювання. Шкала оцінювання – університетська. Формою семестрового контролю є залік.

II. РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ

Розподіл навчальних годин кредитного модуля викладено відповідно до робочого навчального плану.

Форма навчання	Всього	Розподіл навчального часу за видами занять				Семестрова атестація
	Кредитів	Годин	Лекції	Семінарські заняття	СРС	
<i>Денна</i>	2	60	18	18	24	Залік

III. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою навчальної дисципліни є формування у студентів:

- здатності здійснювати психологічний аналіз складних ситуацій взаємодії «особистість-суспільство», «особистість-соціальна група», «особистість-особистість»;
- здатності організувати власну діяльність як складову колективної діяльності

Основні завдання кредитного модуля.

Згідно з вимогами програми навчальної дисципліни студенти після засвоєння кредитного модуля мають продемонструвати такі результати навчання:

знання:

- основних категорій соціальної психології,
- найбільш відомих напрямків розвитку соціальної психології,
- основних методів соціально-психологічного дослідження,
- засобів та способів соціально-психологічного впливу в процесі спілкування,
- особливостей групової діяльності,
- психологічних особливості великих соціальних груп та масових явищ,
- особливостей сучасних прикладних соціально-психологічних досліджень.

уміння:

- налагоджувати взаємодію з різними типами особистостей,
- ефективно будувати процес комунікації,
- аналізувати власну діяльність як складову колективної діяльності,
- відслідковувати різні групові явища та характеристики.

досвід:

- психологічного аналізу ситуацій взаємодії «особистість-суспільство», «особистість-соціальна група», «особистість-особистість»;
- організації власної діяльності як складової діяльності у колективній взаємодії;
- визначення засобів та способів соціально-психологічного впливу в процесі спілкування;
- ефективного будовання процесів комунікації.

IV. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Назви розділів і тем	Кількість годин			
	Всього	у тому числі		
		Лекції	Практичні (семінарські)	СРС
1	2	3	4	5
Розділ 1. Соціальна психологія як явище і як наука				
Тема 1.1. Соціальна психологія як наука: історичні етапи розвитку.	6	2	2	2
Тема 1.2. Сучасні напрями розвитку соціальної психології.	6	2	2	2
Контрольні заходи	не передбачено			
Разом за розділом 1	12	4	4	4
Розділ 2. Соціальна психологія особистості				
Тема 2.1. Соціально-психологічний аспект дослідження особистості	7	2	2	3
Тема 2.2. Політична соціалізація особистості	6	2	2	2
Тема 2.3. Економічна соціалізація особистості.	7	2	2	3
Тема 2.4. Статеворольова соціалізація.	6	2	2	2
Контрольні заходи	не передбачено			
Разом за розділом 2	26	8	8	10
Розділ 3. Соціально-психологічні закономірності спілкування та взаємодії людей				
Тема 3.1. Соціально-психологічні закономірності спілкування	6	2	2	2
Тема 3.2. Феноменологія і аналіз конфлікту	4	-	2	2
Контрольні заходи	не передбачено			
Разом за розділом 3	10	2	4	4
Розділ 4. Соціальна психологія спільностей і груп				
Тема 4.1. Проблема групи в соціальній психології.	4	2	-	2
Тема 4.2. Масові соціально-психологічні явища	4	2	-	2
Контрольні заходи	не передбачено			
Разом за розділом 4	8	4	-	4
Залік	4	-	2	2
Всього годин	60	18	18	24

1. Розподіл навчального часу за темами

Тема 1. Соціальна психологія як наука: історичні етапи розвитку

Предмет соціальної психології як науки. Передумови соціальної психології. Формування соціальної психології як науки. Теорія психології народів. Психологія народів і мас. Концепція «інстинктів соціальної поведінки». Експериментальний етап к розвитку соціальної психології.

Тема 2. Сучасні напрями розвитку соціальної психології.

Біхевіоризм. Когнітивний напрямок. Психоаналітичний напрямок. Гуманістичний напрямок. Соціально-екологічна теорія Урі Бронфенбреннера.

Тема 3. Соціально-психологічний аспект дослідження особистості.

Поняття «особистість». Взаємозв'язок соціального і індивідуального в людині. Поняття соціального типу і соціального характеру особистості. Перехідні соціальні типи особистості. Ресоціалізація особистості. Соціальна зрілість особистості.

Тема 4. Політична соціалізація особистості

Визначення поняття «політична соціалізація». Напрямки та підходи у дослідженні політичної соціалізації. Стадії політичної соціалізації та її агенти. Форми політичної соціалізації.

Тема 5. Економічна соціалізація особистості.

Визначення поняття «економічна соціалізація». Гроші та їх соціалізуюча функція. Грошові типи особистості. Стадійний характер економічної соціалізації.

Тема 6. Статеворольова соціалізація.

Статевая диференціація. Стадійність процесу статево рольової соціалізації. Гендерна культура суспільства та гендерні норми. Гендерні стереотипи.

Тема 7. Соціально-психологічні закономірності спілкування

Поняття «спілкування». Структура спілкування: когнітивна, афективна та конативна складові. Комунікативна, інтерактивна та перцептивна сторони спілкування. Види спілкування. Функції спілкування.

Тема 8. Проблема групи в соціальній психології

Поняття о групах. Класифікація груп у соціальній психології та їх основні характеристики. Рівні розвитку групи. Особистість і група.

Тема 9. Масові соціально-психологічні явища

Поняття про масові соціально-психологічні явища. Громадська думка. Колективне переживання. Змагання. Наслідкування.

2.Лекційні заняття

Лекція 1. Тема 1.1. Соціальна психологія як наука: історичні етапи розвитку. 2 год.

Перелік основних питань:

- 1.Передумови виникнення соціальної психології.
2. Формування соціальної психології як науки.

Завдання на СРС:

Надати відповіді на питання для самоперевірки:

1. Визначить інтелектуальні та наукові підгрунття «психології мас».
2. Розкрийте відмінності між методологією технічною та філософською.
3. Охарактеризуйте механізм наслідування в концепції Г. Тарда.
4. Охарактеризуйте теорію інстинктів соціальної поведінки У.Мак-Дугалла.

Ведення термінологічного словника.

Література: Основна: 1-3,5; Додаткова: 33, 38, 48, 56, 57, 72, 76, 90-93

Конспект лекції

Соціальна психологія - це галузь психологічної науки, що вивчає закономірності виникнення і функціонування психологічних явищ, існування яких обумовлено взаємодією людей в суспільстві і їх включенням у різні соціальні групи.

Предметом соціальної психології виступають соціально-психологічні явища, що представляють собою результат взаємодії людей як представників різних соціальних спільнот. Об'єкт соціальної психології - конкретні соціальні спільноти (групи) або окремі їх представники (люди).

Задачі соціальної психології включають в себе:

- 1) вивчення і осмислення соціально-психологічних явищ і процесів;
- 2) виявлення закономірностей прояву соціально-психологічних явищ і процесів в різних умовах;
- 3) прогнозування політичних, національних та інших процесів у розвитку держави і суспільства на основі врахування соціально-психологічних закономірностей.

Соціальна психологія як наука досить молода. Більшість дослідників вважає, що вона стала самостійною в першій половині ХХ ст.

Передумови виникнення соціальної психології.

I етап. Родоначальниками накопичення соціально-психологічних знань вважаються китайські і грецькі вчені, які описували деякі соціально-психологічні особливості характерів людей і їх призначення в суспільстві, встановлювали певні психологічні закономірності соціальної поведінки індивідів, виявляли мотиви об'єднання їх в групи.

II етап. В середні віка і пізніше вчені займалися психологічним описом анатомії і патології суспільного життя з її характерними соціальними взаємовідносинами і традиціями, накопичували і узагальнювали результати нечисленних досліджень закономірностей вже відомих соціально-психологічних явищ і процесів - спілкування і взаємодії представників різних спільнот.

III етап. У середині ХІХ ст. з'явилися три соціально-психологічні теорії - «психології народів» (засновники - М. Лацарус, Х. Штейнталь і В. Вундт), «психології мас» (Г. Тард, С. Сігіле і Г. Лебон), «інстинктів соціальної поведінки»

(У.Мак-Дугалл), які послужили причиною для перетворення соціальної психології в самостійну галузь знання.

Після цього починається активна розробка методологічних і теоретичних основ соціальної психології. На розробку їх змісту направляються зусилля представників основних шкіл психологічної науки на Заході: біхевіоризму, гештальтпсихології, психоаналізу, когнітивізму і інтеракціонізму. До кінця 30-х рр. соціальна психологія досягла свого найбільшого розвитку в США. В подальшому величезний вплив на розвиток соціально-психологічного знання зробила Друга світова війна. За завданнями декількох військових відомств США було проведено велику кількість соціально-психологічних робіт, що охопили широке коло проблем.

Лекція 2. Тема 1.2. Сучасні напрями розвитку соціальної психології. 2 год.

Перелік основних питань:

1. Біхевіоризм.
2. Когнітивний напрямок.
3. Психоаналітичний напрямок.
4. Гуманістичний напрямок.

Завдання на СРС:

Надати відповіді на питання для самоперевірки:

1. Що таке зумовлювання? Які типи зумовлювання Вам відомі?
2. Які дві групи факторів виділяє С. Московічі, визнаючи особливості формування наукових знань?
3. Чи згодні Ви з Еріксоном в тім, що головною кризою в підлітковому віці є его-ідентичність – рольове заміщення?
4. Поясніть сутність ієрархії потреб Маслоу.

Ведення термінологічного словника.

Література: Основна: 1-3,5; Додаткова: 6, 35, 41, 42, 47-51, 67-71, 73, 76-82, 84-88, 91-94

Конспект лекції

Біхевіоризм - напрямок в соціальній психології, що вивчає поведінку. Засновником біхевіоризму вважається Дж. Б. Уотсон, який став лідером цього напрямку в 10-х роках ХХ ст. Одиницею аналізу поведінки було заявлено конкретний зв'язок стимулу (Б) і реакції (П). Психічні процеси розглядаються Дж. Уотсоном виключно в рамках цієї схеми. Ця його точка зору вважається особливою рисою радикального біхевіоризму, що відрізняє його від необіхевіоризму, який представлено різними школами, зокрема Скіннерівською (з 30-х років). В той час як у класичному біхевіоризмі основну увагу зосереджено безпосередньо на діях, що пов'язує роботи Дж. Уотсона з роботами І.П. Павлова, підхід Скіннера значною мірою зорієнтовано на ті ефекти, які виникають у навколишнім середовищі в результаті дій, що спостерігаються. Біхевіористська орієнтація в соціальній психології розвивалась на шляху все більшого вторгнення в схему "стимул реакція" різних проміжних змінних. Серед декількох напрямків необіхевіоризму на сьогодні перше місце за своїм впливом займає соціальний біхевіоризм, який представлено зокрема А. Бандурою. Соціальний біхевіоризм розглядає людину не тільки як продукт зовнішніх обставин, але й як активний їх творець. До такого висновку соціальних біхевіористів підвели факти, які свідчили про провідну роль в поведінці

людини таких опосередковуючих змінних як оцінка можливих наслідків своїх дій, зокрема і віддалених. Соціальний біхевіоризм займає провідне місце в галузі методів самоконтролю, саморегуляції і самопрограмування.

Когнітивний напрямок в соціальній психології виник як антитеза необіхевіоризму. В дослідженні соціальних явищ когнітивісти підкреслюють вплив інтелектуальних процесів на розвиток особистості. З точки зору когнітивних теорій, психіка людини активна, динамічна, має вроджені структури, які обробляють і організують інформацію. З точки зору Піаже, ментальні структури, які називаються схемами, утворюють основу для придбання нових знань. Л.С. Виготський вважає когнітивний розвиток по суті своїй вбудованим в соціальний і культурний контексти, а тому складні знання набуваються шляхом участі в культурно значимій діяльності під керівництвом інших людей.

Особливий внесок у розвиток соціальної психології зроблено представниками французької школи на чолі з С. Московічі, які в середині 50-х років ХХ ст. розробили теорію «соціальних уявлень» (репрезентацій). Необхідність введення в систему соціальної психології "соціальних уявлень" як форми соціального пізнання і феномена соціальної реальності пояснюється недостатністю інших моделей, особливо біхевіористської, для пояснення смислових зв'язків людини зі світом. Соціальні уявлення з'являються у повсякденному мисленні з метою осмислити, зрозуміти оточуючий людину соціальний світ. Для людини завжди є можливість зустрічі з чимось «дивним і незнайомим». Така зустріч таїть в собі небезпеку зруйнувати звичне життя, звичний образ реальності. У людини є потреба якимось "приручити" нові враження і тим самим зменшити ризик несподіваності, пристосуватись до нової інформації. С. Московічі вважає, що саме за допомогою соціальних уявлень «дивне і незнайоме» стає з часом зрозумілим і знайомим. Все це потрібно людині для того, щоб зрозуміти смисл оточуючого світу, щоб полегшити процес комунікації з іншими людьми з приводу інших подій, для того, нарешті, щоб побудувати для себе відносно несуперечливу картину світу.

Соціальні уявлення виконують три основні функції:

вони є інструментом пізнання світу в цьому їх роль аналогічна ролі звичайних категорій, які пояснюють події;

вони є способом опосередкування поведінки в цій функції вони сприяють спрямуванню комунікації в групі, визначенню цінностей, що регулюють поведінку;

вони є засобом адаптації подій, які відбуваються, до тих, що уже існували, тобто сприяють збереженню картини світу, яка склалась.

Найголовнішим доповненням до когнітивістського підходу в соціальній психології С. Московічі вважає «ідентифікаційну матрицю», яка пояснює, як вписується нова інформація в когнітивну структуру кожного індивіда в залежності від того, з якою групою він себе ідентифікує, тобто тут робиться акцент на тому, що вся сукупність знань («уявлень», «репрезентацій») людини про світ дається їй в системі. Саме це робить «соціальні уявлення» історико-культурним, соціальним об'єктом дослідження.

Психоаналітичним напрямком зроблено значний внесок в розвиток соціально-психологічних знань. Увага до безсвідомих процесів дозволяє психоаналізу досліджувати ключові області людської поведінки, яких інші психологічні школи ледве торкаються. Крім того, ця теорія надає багато можливостей для розуміння міжособистісних стосунків, особливо в дитинстві.

Концепції психоаналізу мають дуже багато застосувань у повсякденному житті. Одне з найбільш значущих психоаналітична терапія використовує досить добре апробовані методи: метод вільних асоціацій, інтерпретація опору і аналіз переносу. Всі вони націлені на вивчення безсвідомого, що забезпечує можливість більш глибокого розуміння пацієнтом своєї особистості.

Сильна сторона психоаналізу полягає також в багатстві можливостей холістичного підходу: готовності розглядати цілісного індивідуума, включаючи як свідому, так і безсвідому психічну активність, особливо емоції.

Гуманістична психологія відкидає детермінізм психоаналітичної школи і теорій научіння. З точки зору гуманістичних теорій, люди діють відповідно зі своїм поглядом, виявляючи активність і творчість у досягненні цілей. Маслоу ввів поняття самоактуалізації, тобто розвитку внутрішніх потреб, завдяки якому люди прагнуть до більш глибокого розуміння себе і світу. На відміну від Маслоу, Роджерс зосередився на терапевтичному удосконаленні особистості через клієнтоцентровану терапію.

Гуманістична психологія здійснила суттєвий вплив на консультування дорослих і на появу програм самодопомоги. Вона також сприяла розповсюдженню методів виховання дітей, основаних на повазі до унікальності кожної дитини, і педагогічних методів, спрямованих на гуманізацію міжособистісних відносин.

Лекція 3. Тема 2.1. Соціально-психологічний аспект дослідження особистості. 2 год.

Перелік основних питань:

1. Поняття «особистість».
2. Взаємозв'язок соціального і індивідуального в людині.
3. Індивідуальність особистості.

Завдання на СРС:

Надати відповіді на питання для самоперевірки:

1. Охарактеризуйте поняття «соціальність».
2. Охарактеризуйте основні періоди дослідження особистості.
3. У чому полягають відмінності між поняттями людина, індивід, особистість, індивідуальність.
4. Проаналізуйте у чому полягає подвійна суспільна визначеність особистості.

Ведення термінологічного словника.

Література: Основна: 1-3,5; Додаткова: 12,13,15,17,26,29,30,43,44,55,65,75,78, 83,99

Конспект лекції

Соціально-психологічний підхід в розгляді особистості полягає в розгляді "соціальності" особистості як результату взаємовідносин індивіда з конкретною соціально-історичною спільнотою: не просто особистість в спільноті, а саме результат, який отримано від взаємовідносин особистості з конкретною групою.

"Соціальність" особистості, розглядають з точки зору тих властивостей і якостей, які є вираженням обов'язкових вимог до неї з боку конкретної соціально-економічної системи, виявляється у функціонуванні соціально-історичних типів особистості. Жодне суспільство не могло б існувати, якщо індивіди не засвоїли б у процесі соціалізації певної одноманітності дій і вчинків, якби воно не упорядкувало поведінку багатьох індивідів у потрібному йому напрямку, формуючи у них певні загальні їм усім характерні риси.

Взаємозв'язок соціального і індивідуального в людині. Соціально-типові риси це природний атрибут кожної людини. Будучи відносно стійкою якісно визначеною соціальною реальністю, соціально-історичний тип особистості не існує до і поза індивідами. Це ставить завдання дослідження проблеми соціально-типового в зв'язку з індивідуально-окремим і висуває дослідження проблеми індивідуальності на одне з перших місць. Це питання взаємозв'язку соціального і індивідуального в людині, сутності і існування, соціалізації і індивідуалізації. Суттєвий внесок в розробку діалектики соціально-загального і індивідуально-окремого в розвитку особистості внесли представники німецької класичної філософії, особливо Гегель. Розглядаючи ступені руху духу від абстрактного до конкретного, він розкрив діалектику загального і одиничного, об'єктивного і суб'єктивного. При з'ясуванні сутності індивідуалізації Гегель не зупиняється на одиничності індивіда, а піднімає його на рівень всезагальності. Смісл індивідуалізації він пов'язує з набуттям індивідом "самості", вбачаючи її сутність у єдності з загальним абсолютною ідеєю. Таким чином, процес розвитку індивіда у Гегеля є рухом від загального до окремого, в якому зливаються одиничне і загальне, індивід і рід.

В рамках традицій історико-культурного напрямку в психології вихідні позиції в розумінні проблеми соціального і індивідуального полягають в детермінації процесу соціалізації предметною діяльністю людини.

Індивідуальність це особлива форма буття людини в суспільстві. Будучи суспільною істотою, людина разом з тим являє собою окрему індивідуальність. Особистість є соціальною за своєю сутністю, але індивідуальною за способом свого існування. Вона являє собою єдність соціального і індивідуального, сутності і існування.

Лекція 4. Тема 2.2. Політична соціалізація особистості. 2 год.

Перелік основних питань:

1. Визначення поняття «політична соціалізація».
2. Напрямки та підходи у дослідженні політичної соціалізації.
3. Стадії політичної соціалізації та її агенти.
4. Форми політичної соціалізації.

Завдання на СРС:

Надати відповіді на питання для самоперевірки:

1. Дайте визначення поняттю «політична соціалізація».
2. Назвіть основні напрямки дослідження політичної соціалізації у зарубіжній соціальній психології.
3. Чи може високий рівень політичності особистості не співпадати з її громадянськістю? Аргументуйте свою відповідь.
4. Як пов'язані політичні потреби особистості з її політичними мотивами? Проаналізуйте цей зв'язок спираючись на дослідження соціальних психологів цієї галузі.
5. Розкрийте зміст понять політичність і аполітичність.

Ведення термінологічного словника.

Література: Основна: 1-3,5; Додаткова: 22, 40, 46, 60, 64, 89, 100

Конспект лекції

Політична соціалізація це процес включення індивіда в політичну систему суспільства, в результаті чого у нього формуються особистісні якості, завдяки яким він стає суб'єктом цієї системи.

Політична соціалізація досліджується в соціальній психології, починаючи з 50-х років ХХ ст. Існують різні теорії політичної соціалізації. Сучасні дослідження цієї проблеми найбільше здійснюються в руслі таких підходів: психоаналітичного, біхевіористського, гуманістичного і когнітивного. У вітчизняній науці в дослідженні політичної соціалізації найбільш поширеним є культурно-діяльнісний підхід. В ньому наголошується на значенні активно-діялісного фактору в процесі засвоєння індивідом політичної культури суспільства. Політична діяльність індивіда розглядається як найважливіший фактор його політичної соціалізації.

Структурними компонентами політичної соціалізації, в яких розкривається зміст цього процесу, є: когнітивний, афективний і конативний.

Когнітивний компонент політичної соціалізації об'єднує ті феномени, що пов'язані зі знанням про політичну систему.

Афективний компонент політичної соціалізації об'єднує ті феномени, що пов'язані з емоційним ставленням до політичної системи, уряду, політичного лідера та ін.

Конативний компонент політичної соціалізації об'єднує ті феномени, що пов'язані з політичною поведінкою індивідів, тобто поведінкою, що регулюється інтеріоризованими нормами та цінностями відповідної політичної системи.

Визначені структурні компоненти політичної соціалізації характеризують основні сфери, в яких розгортається цей процес та його змістовні змінні. Політична соціалізація відбувається як складний процес в єдності всіх його компонентів. Політичний профіль особистості, який формується в процесі політичної соціалізації як певний тип політичної поведінки, визначається особливостями конфігурації системи компонентів, які складають цей процес.

Політична соціалізація відбувається у двох формах. Цілеспрямовані форми це політичне виховання, яке здійснюється як процес цілеспрямованого впливу суспільства на становлення політичності особистості. Стихійні форми - це ті умови соціального оточення, які незаплановано впливають на політичну позицію і політичну поведінку індивіда.

Лекція 5. Тема 2.3. Економічна соціалізація. 2 год.

Перелік основних питань:

1. Визначення поняття «економічна соціалізація».
2. Гроші та їх соціалізуюча функція.
3. Грошові типи особистості.
4. Стадійний характер економічної соціалізації.

Завдання на СРС:

Надати відповіді на питання для самоперевірки:

1. Розкрийте поняття економічна соціалізація.
 2. Як гроші впливають на психіку людини? Аргументуйте свою відповідь.
 3. Чи впливають гроші на перцептивне спілкування? Аргументуйте свою відповідь.
 4. Які поради дають психологи батькам з приводу видачі кишенькових грошей дітям? Прокоментуйте ці рекомендації.
- Ведення термінологічного словника.

Література: Основна: 1-3,5; Додаткова: 1-4, 14, 20, 21, 23, 36, 39, 61, 95-97

Конспект лекції

Економічна соціалізація визначається як формування у людини соціальних властивостей, що дозволяють їй включитись в економічну сферу суспільства в якості суб'єкта економічної діяльності.

Економічна соціалізація – це формування у особистості економічного мислення на основі пізнання економічної реальності, засвоєння економічних знань, набуття навичок економічної поведінки і реалізація їх в реальній дійсності. Процес економічної соціалізації індивіда пов'язаний з соціальними умовами різного рівня: з соціально-економічними проблемами суспільства, з повсякденним життям, яке відбувається в різних групах, з впливом різноманітних засобів, що здійснюється різними агентами соціалізації.

У вивченні економічної соціалізації дітей дослідники зосередили увагу на таких питаннях: як і коли діти включаються в економічну сферу суспільства, які фактори впливають на цей процес. В роботах з економічної соціалізації розглядаються такі фактори, як класова належність, регіональні і національні особливості, вік, стать.

У дослідженні економічної соціалізації можна виділити три періоди. У перших роботах з цієї проблематики, показано, що діти певною мірою втягнені в економічні проблеми і мають про них деяке уявлення. Пізніше для дослідження розвитку дитячих уявлень була застосована стадійна теорія Піаже, далі досліджувались соціальні впливи на економічну соціалізацію. Поширеним є також аналіз процесу соціалізації з точки зору розглядання таких його складових, як когнітивна, афективна і конативна (поведінкова). У більшості досліджень процесу економічної соціалізації звертається увага на стадії, які проходять діти в розумінні економічних реалій суспільства.

Найважливішим засобом соціалізації особистості на всіх вікових етапах її розвитку є гроші. Через гроші людина пов'язана з іншими людьми в єдину економічну реальність. Через посередництво грошей відбувається ознайомлення людини зі всіма іншими соціально-економічними явищами і інститутами.

Гроші впливають на поведінку людей і на зміну їх психіки. Встановлено кореляції між ціннісним ставленням до грошей і способом життя людини. Ставлення людини до грошей, яке визначається характером їх використання, зумовлює психологічний економічний тип особистості. В психології розроблено різні грошові типології особистості.

Гроші є фактором у сприйманні однієї людини іншою, у самосприйнятті, впливають на становлення Я-образу. Гроші впливають на формування спрямованості і професійного вибору особистості, на реалізацію особистих інтересів, які прямо пов'язані з мотивацією економічної діяльності людини.

Особливу роль гроші як фактор соціалізації відіграють на етапі дитинства. Економіка – це складна, багатоваріантна система, її ясне розуміння не є доступним маленькій дитині, проте діти будують різні моделі економіки у відповідності зі своєю здатністю уявляти цей процес. В цій моделі економічної реальності значне місце займають гроші, що знаходяться у використанні дитини (“кишенькові гроші”). Соціокультурні установки щодо функції грошей, надання дітям

кишенькових грошей, використання їх як засобу економічного і морального виховання – це питання теорії і практики економічної соціалізації особистості.

Досліджуючи стадійний характер економічної соціалізації, науковці виділяють різну їх кількість, підкреслюючи умовність розподілу в залежності від дії різних факторів. В більшості робіт охоплюється діапазон від 4-5 до 12-13 років. Особливо важливою є стадія первинної соціалізації. Основи економічних знань, економічного мислення і поведінки починають закладатися ще в дошкільному дитинстві. Провідним фактором у включенні дитини в економічну реальність є практичний досвід повсякденного життя, який у молодших дітей здійснюється через виділення дітьми грошей як особливих знако-символів у відносинах людей, “купівлі – продажу”, а також виділення магазину як місця цих відносин. В підлітковому віці з’являється новий досвід входження в економічний світ суспільства, з’являються тенденції переходу від “ купівлі – продажу ” до економічної реальності, в якій відбувається виробнича діяльність, відбувається переорієнтація підлітка зі споживацького використання грошей на їх виробничо-діяльницьку функцію.

Дослідження стадій економічної соціалізації здебільше спираються на традиції аналізу особистості в онтогенетичному аспекті.

Мірою економічної соціалізованості є підприємливість як характеристика суб’єкта економічної діяльності.

Лекція 6. Тема 2.4.Статеворольова соціалізація. 2 год.

Перелік основних питань:

1. Статеворольова соціалізація.
2. Статєва диференціяція.
3. Стадійність процесу статево-рольової соціалізації.

Завдання на СРС:

Надати відповіді на питання для самоперевірки:

1. Проаналізуйте статєву диференціяцію як універсальну властивість живого.
2. Розкрийте відмінності між поняттями «біологічна статє», «психологічна статє» та «гендер».
3. Охарактеризуйте концептуальну модель «фемінності-мускулінності».
4. Назвіть форми статево-рольової соціалізації.
5. Визначте основні форми статево-рольової соціалізації

Ведення термінологічного словника.

Література: Основна: 1-10; Додаткова: 9, 16, 24, 25, 28, 32, 38, 82, 98

Конспект лекції

В широкому розумінні статево-рольова соціалізація – це формування особистості як представника певної статі. Таке формування особистості відбувається на основі статевого диморфізму під впливом соціального оточення в результаті входження людини в певну соціокультурну систему через засвоєння її норм. Статево-рольова соціалізація здійснюється як процес засвоєння індивідами соціокультурних факторів, що обумовлюють більшість наявних особливостей статево-рольової поведінки особистості. До цих факторів передусім належать: гендерні установки як система уявлень про чоловіка і жінку, що виникають в кожній культурі суспільства; культурні стереотипи щодо чоловіків та жінок; відмінні засоби виховання хлопчиків і дівчат; специфічні види праці кожної статі;

диференційовані чоловічі і жіночі гендерні ролі. Вся ця система соціально-культурних факторів складає гендерну культуру кожного суспільства.

У статево-рольовій соціалізації можна виокремити такі функції: соціальну адаптацію, яка означає стандартизацію мови, жестів, характерних для індивідів певної статі, сприйняття гендерних стереотипів, засвоєння гендерних цінностей, значень, символів, формування соціального характеру гендера; інкультурацію – засвоєння традицій гендерної культури суспільства з метою передачі їх наступному поколінню; інтерпретацію особистості, що включає розвиток специфічної ієрархії мотивів, цінностей, інтересів, формування гендерної ідентичності, відповідності між психічною статтю і гендерною роллю.

Дослідження психологічних відмінностей між статями здійснюється диференціальною психологією. Статева диференціація визначається як сукупність генетичних, морфологічних і фізіологічних ознак, на основі яких розрізняється чоловіча і жіноча стать. Статева диференціація – це універсальна властивість живого, яка пов'язана з функцією відтворення собі подібних. У людини статева диференціація обумовлена соціокультурно.

Вивчення статевої відмінності має важливе практичне значення для професійного відбору і професійної орієнтації, для вирішення багатьох задач медичної психології і служби сім'ї. Статевої диференціації присвячено безліч робіт. Багато робіт присвячено відмінностям жіночої і чоловічої поведінки, яка може спостерігатись уже в перші дні після народження і стає все більш наявною в подальшому.

Потрібно розрізняти поняття «статево-рольова соціалізація» і «статево-рольове виховання». В останньому наголос зроблено на цілеспрямованості процесу.

На відміну від статевого виховання цілі і програми статевої соціалізації ніхто спеціально не формує, у неї немає спеціальних методів і відповідних виконавців. Дослідження формування особистісних характеристик дітей показують, що «непрямі» соціалізуючі впливи, наприклад, батьків, відбиваються на поведінці дітей не менше, а може й більше, ніж впливи «прямі» – виховуючі. Статево-рольове виховання є важливою стороною статево-рольової соціалізації, однією з її форм, але окрім цієї форми, існують також так звані «стихійні», незаплановані форми статево-рольової соціалізації.

В статево-рольовій соціалізації можна виокремити такі функції: соціальну адаптацію, яка означає стандартизацію мови, жестів, характерних для індивідів певної статі, сприйняття гендерних стереотипів, засвоєння гендерних цінностей, значень, символів, формування соціального характеру гендера; інкультурацію – засвоєння традицій гендерної культури суспільства з метою передачі їх наступному поколінню; інтерналізацію особистості, що включає розвиток специфічної ієрархії мотивів, цінностей, інтересів, формування гендерної ідентичності, відповідності між психічною статтю і гендерною роллю.

Статево-рольова соціалізація здійснюється на рівні суспільства через такі інституції, як сімейна інституція, система навчання, виховання і система ідеологічного впливу, як свідомо організована, запрограмована і спеціалізована діяльність суспільства з метою формування у індивідів певних гендерних властивостей. Успішність організації процесу статево-рольової соціалізації цими інституціями пов'язана з наявністю у них системи цілеспрямовано орієнтованих нормативів і стандартів гендерної поведінки в типових ситуаціях. Засвоєння

індивідами ціннісно-нормативної системи суспільства відбувається завдяки трансформації її у всі інші системи соціального оточення індивіда, аж до груп безпосереднього міжособистісного спілкування, завдяки якому тільки-но і здійснюється процес інтеріоризації соціальних норм і цінностей.

Можна умовно виділити три сфери, в яких здійснюється статево-рольова соціалізація: поведінкова, сфера спілкування і сфера самосвідомості.

Стадійність процесу статево-рольової соціалізації. Механізмом статево-рольової соціалізації є ідентифікація. Через ідентифікацію індивід в процесі статево-рольової соціалізації набуває гендерної ідентичності. Гендерна ідентичність – це усвідомлення особистістю своєї належності до певної статі, переживання нею своєї позиції “Я” по відношенню до певних еталонів маскулінності чи фемінності. Гендерна ідентичність формується поетапно, досягаючи зрілості у підлітковому віці. У психологічній літературі виділяються декілька етапів формування гендерної ідентичності.

Перший етап – це первинна статева ідентичність, яка відбувається до двох-трирічного віку. Це ті знання, яких дитина набуває про стать у спілкуванні з дорослими.

Другий етап – це формування гендерної ідентичності з трьох до семи-восьми років. В три роки відбувається чітка поляризація типових для певної статі характеристик, а з другого боку – у свідомості трирічних малюків стать не сприймається як щось дане людині назавжди. До 4-5 років діти вже уявляють типові заняття дорослих. До 5-6 років постійність статі не усвідомлюється остаточно, дитині здається, що можна перетворитися у майбутньому в дівчинку із хлопчика, і навпаки.

Третій етап – 6-8 років. На цьому етапі відбувається практично повна диференціація статевої ролі, вибираються певні форми ігор і компаній. У дітей формується уявлення про те, наскільки їх індивідуальні властивості і соціальна поведінка відповідає нормативам і очікуванням певної статевої ролі. Характерною ознакою цього етапу є те, що дитина усвідомлює неможливість зворотного розвитку своєї статі.

Четвертий етап – підлітковий період. Це етап статевого дозрівання, або пубертатний період, коли відбувається становлення не тільки зрілої гендерної ідентичності, але й сексуальної ролі. Проблеми, які виникають перед індивідом протягом пубертатного періоду дуже важливі і гострі. Від їх вирішення залежить подальший напрямок соціалізації особистості.

Лекція 7. Тема 3.1. Соціально-психологічні закономірності спілкування.

2 год.

Перелік основних питань:

1. Поняття «спілкування».
2. Структура спілкування: когнітивна, афективна та конативна складові.
3. Комуникативна, інтерактивна та перцептивна сторони спілкування.
4. Види спілкування.
5. Функції спілкування.

Завдання на СРС:

Надати відповіді на питання для самоперевірки:

1. В чому полягає “буферний ефект соціальної підтримки”?
2. Розкрийте етапи формування потреби в спілкуванні в процесі онтогенезу. Чому

- без спілкування з дорослим не може відбуватись соціалізація особистості?
3. Розкрийте зміст поняття “ афіліація ”?
 4. Дайте характеристику міжособистісному спілкуванню.
 5. Проаналізуйте яке значення для людини має рольове спілкування?

Ведення термінологічного словника.

Література: Основна:1-5; Додаткова: 5,7, 10, 11, 18, 19, 31, 37, 38, 53, 57, 58, 62, 63, 86

Конспект лекції

Спілкування – це універсальна реальність людського буття, яка породжується і підтримується різноманітними формами людських стосунків. В цій реальності формуються і розвиваються як різні види соціальних відносин, так і психологічні особливості окремої людини.

Вивчаючи спілкування, дослідники виділяють його структуру. До визначення структури можна підходити по-різному, в залежності від аспекту, в якому розглядається спілкування. У вітчизняній літературі найбільш поширені два підходи до розглядання структури спілкування: виділення структурних компонентів з позиції розглядання його зсередини, та виділення структурних складових на основі зумовленості спілкування зовнішніми факторами. Прикладом першого підходу є характеристика структури спілкування через виділення в ньому таких сторін, як комунікативна, інтерактивна, перцептивна. Прикладом другого підходу є виділення різних видів спілкування, зумовлених сферою суспільних відносин, таких як міжособистісне, рольове, ритуальне, монологічне, діалогічне та ін.

В соціальній психології існує багато класифікацій структури спілкування, які побудовані на основі розглядання його з точки зору зовнішніх впливів.

Розглядаючи спілкування з точки зору його соціально-культурної заданості (система суспільно-історичних, соціально-економічних і культурних особливостей середовища, в якому воно відбувається), можна виокремити такі його види як міжособистісне і рольове.

Міжособистісне – це спілкування, яке утворюється на основі тих відносин, на які соціальні норми і правила здійснюють невиразний, опосередкований вплив. В терміні “ міжособистісне ” акцентується увага на емоційному характері спілкування. Вступаючи в міжособистісне спілкування, люди орієнтуються на свої внутрішні цілі і цінності. Відносини до партнера формуються “ тут і тепер ”, в ході безпосереднього контакту, на основі поведінки, яка ним демонструється. Міжособистісне спілкування надає своїм партнерам значну свободу у виборі “ режиму ” спілкування, у прийнятті рішення про його тривалість.

В рольовому спілкуванні людина не вільна у виборі стратегії своєї поведінки, сприйнятті партнера і самосприйнятті. Це задається їй соціальною позицією, яку вона займає, виконуючи ту чи іншу соціальну роль. В поняттях “ соціальна позиція ” і “ соціальна роль ” відбивається вибіркове ставлення людей один до одного в процесі спілкування.

В соціальній психології існує також класифікація видів спілкування, згідно з якою виділяються ритуальне, монологічне і діалогічне спілкування.

Ритуальне – це, по суті, рольове, людина підтверджує в ньому свої соціальні ролі. Особливість його в тому, що в ньому партнери сприймають себе формально, як носія ролі, як елемент ритуалу. По суті ритуальне спілкування є об’єкт-об’єктом.

Монологічне – передбачає позиційну нерівноправність партнерів. Один партнер – автор впливу, носій цілей і права їх реалізувати. Реалізація його цілей пов'язана з іншим партнером, який розглядається як об'єкт цілеспрямованого впливу. Тут ми маємо справу з суб'єкт-об'єктним спілкуванням.

Виділяють два різновиди монологічного спілкування: імператив і маніпуляція.

Імперативне спілкування – це авторитарна, директивна форма впливу на партнера. Особливість її в тім, що кінцева ціль спілкування – тиск на партнера – не завуальована. Засоби – накази, вимоги, покарання.

Маніпулятивне спілкування відрізняється від імперативного тим, що партнер не інформується про справжні цілі спілкування, вони приховані від нього. Маніпулятивне спілкування – це теж суб'єкт-об'єктний варіант спілкування. Це приховане управління особистістю. Сила маніпуляції полягає в прихованому характері факту впливу.

Монологічному спілкуванню протиставляється інший його вид, в якому особистість сприймається як цінність, як унікальна індивідуальність, як творець власного життя і спілкування. Таке спілкування у вітчизняній науці отримало назву “ діалог ” (М.М. Бахтін), а у західній традиції – гуманістичний тип спілкування (К. Роджерс „ Діалогічне спілкування ”) – це новий рівень спілкування, суб'єкт-суб'єктне спілкування. На думку М.М. Бахтіна “ одиницею ” діалогу є “ двоголосне слово ”. В діалозі сходяться два розуміння, дві точки зору, два рівноцінних голоси в дещо ціле. Реальною одиницею мови є не ізольоване монологічне висловлювання, а взаємодія, принаймні, двох висловлювань, тобто діалог.

У визначенні А.У.Хараша діалог – це стан контакту “Я” з конкретним іншим, це “ слухати і чути ”, “ дивитись і бачити ”. Діалогічне спілкування знаходить виявлення, по-перше, у можливості індивіда через відношення до інших індивідів об'єктувати свою суб'єктивність (самосвідомість, самооцінку, потребу зовнішнього вираження свого духовного світу і т.п.), що є такою ж необхідною умовою розвитку особистості, як і зумовленість його зовнішніми умовами життєдіяльності.

По-друге, діалогічне спілкування впливає на виявлення і формування здібностей індивідів, посилюючи чи послаблюючи їх психічну і фізичну енергію, що особливо є помітним в ситуації сукупного суб'єкта сумісної діяльності.

По-третє, діалогічне спілкування є важливим джерелом творчості індивіда. Це зумовлено тим, по-перше, що в акті взаємодії виникає щось нове у порівнянні з дією кожного окремого індивіда, розкриваються психічні якості, внутрішній, духовний світ особистості, по-друге, тим, що в процесі спілкування виявляються нові сторони предметів культури, які є посередником спілкування.

В соціальній психології аналізуються різні функції спілкування. Найбільш важливим є такі функції: Спілкування виконує в колективній діяльності людей комунікативно - пов'язуючу роль. Без взаємозв'язків між людьми не могла б відбуватись предметно-перетворююча діяльність, яка є умовою антропосоціогенезу і онтогенезу. Спілкування зв'язує індивіда зі всім людським родом, соціумом, групою. Без такого взаємозв'язку не могло б створитись суспільство, не може сформуватись особистість. Особливе значення для розвитку особистості має спілкування на ранніх етапах онтогенезу, коли доросла людина вводить дитину в “ світ людей ”. Без спілкування з дорослим дитина не змогла б сформуватись в людину як соціальну істоту.

Спілкування є найважливішою потребою людини, умовою її нормального існування.

Лекція 8. Тема 4.1. Проблема групи в соціальній психології. 2 год.

Перелік основних питань:

1. Поняття «група».
2. Класифікація груп у соціальній психології.
3. Основні характеристики групи.
4. Рівні розвитку групи.

Завдання на СРС:

Надати відповіді на питання для самоперевірки:

1. Наведіть приклади поглядів на проблему групи в соціальній психології.
2. Покажіть зв'язок основних характеристик сумісної групової діяльності з основними параметрами соціальної групи.
3. Чому сам факт присутності людей в одному місці не може визначати соціальну групу? Аргументуйте свою відповідь.
4. Дайте визначення поняттю «соціальна роль». Як соціальна роль пов'язана з виконанням функцій людиною?
5. Визначте основні відмінності між лідерством та керівництвом.

Ведення термінологічного словника.

Література: Основна: 1-3,5; Додаткова: 5, 27, 34, 52, 54, 57-59, 66, 70, 92, 93

Конспект лекції

Соціальна група це об'єднання двох або більше людей, які взаємодіють один з одним і залежать один від одного в тому розумінні, що загальні потреби і цілі заставляють їх розраховувати один на одного.

Група це така реальність, завдяки якій людина задовольняє багато потреб, а саме: потребу у виживанні, у функціонуванні особистості, у засвоєнні людського досвіду, у самооцінці, у самоідентичності, у позитивних емоціях і т.ін.

До елементарних параметрів групи належать: композиція (склад), структура групи, групові процеси, групові норми і цінності, система санкцій. Ці параметри можна класифікувати за двома ознаками: тими, що характеризують групу як ціле, і тими, що стосуються характеристик людини як члена групи.

Композиція групи визначається в залежності від того, яка реальна група досліджується і які ставляться цілі в дослідженні. Значимі характеристики (стать, вік, професійні чи моральні якості задаються дослідником). Теж саме можна сказати відносно групових структур. Визначають горизонтальні структури (лідерська структура, структура статусів, структура комунікацій та ін) та вертикальні структури (неофіційні відносини, офіційні відносини, неофіційні ділові та ін.).

До групових процесів відносяться процеси розвитку, згуртованості, нормативного тиску, прийняття рішення.

До другої групи параметрів відносяться характеристики групи, що стосуються місця індивіда в групі в якості її члена. Для цього використовуються такі поняття: групові очікування (експектації), цінності, норми, санкції, статус, позиція, роль.

Існують різні класифікації соціальних груп в залежності від принципів, на основі яких вони побудовані. В залежності від кількості членів групи поділяються на великі і малі. За мірою безпосереднього впливу на особистість виділяються

первинні і вторинні групи: за мірою зв'язку з іншими групами виділяються закриті і відкриті групи. В залежності від сили впливу на особистість розрізняють групи членства і референтні групи. За мірою організації розрізняють неорганізовані, випадкові групи і цільові організовані. В залежності від тривалості існування виділяються короткочасні і довготривалі (сталі) групи. За мірою міцності і стійкості внутрішніх зв'язків розрізняють згуртовані, малозгуртовані і роз'єднані групи.

Лекція 9. Тема 4.2. Масові соціально-психологічні явища. 2 год.

Перелік основних питань:

1. Поняття про масові соціально-психологічні явища.
2. Способи психічного впливу.
3. Маси та масова свідомість. Головні ознаки маси.
4. Колективне переживання. Натовп
5. Основні форми стихійної поведінки.

Завдання на СРС:

Надати відповіді на питання для самоперевірки:

1. Охарактеризуйте способи психологічного впливу.
2. Розкрийте своє розуміння поняття «масова свідомість».
3. Навести приклади основних форм стихійної поведінки.
4. Визначити основні особливості громадської думки та чуток як масовидних явищ психіки.
5. Дайте загальну характеристику натовпу.

Ведення термінологічного словника.

Література: Основна: 1-3,5; Додаткова: 45, 74, 92-93

Конспект лекції

Масові соціально-психологічні явища.

Одночасний прояв однієї зі сторін свідомості великої кількості людей називають масовими психічними явищами. До них відносять громадську думку, колективне переживання, змагання, наслідування та різноманітні групові заходи.

Масові психічні явища, проходячи крізь найближче соціальне середовище людини - колектив, групу, починають активно впливати на особистість, її спілкування та стосунки.

Щоб вміти протистояти технології керування поведінкою людей, треба знати можливі способи психічного впливу.

Відомий російський психофізіолог В. М. Бехтерев ще у 1903 році пов'язав процес навіювання з маніпуляцією свідомістю. Навіюваність або сугестія - це готовність сприймати ідеї, почуття, емоції і змінювати під їх дією поведінку не шляхом логічного переконання, а завдяки безпосередньому впливу на психічну сферу без відповідної переробки. Завдяки цьому відбувається прищеплення ідеї, почуття, або того чи іншого психофізичного стану. В учбовій роботі навіюваність як спосіб впливу розрахована на некритичне та безвідмовне сприймання інформації та наступні за нею дії. «Ефект навіювання» далеко не завжди несе позитивне навантаження у процесі педагогічного спілкування. Він може негативно впливати на розвиток мислення та вміння учнів будувати логічні послідовності. Навіюваність часто пов'язують з таким поняттям, як гіпнабельність - це індивідуальна здатність піддаватися гіпнотичному впливу, досягати гіпнотичного стану тієї чи іншої глибини.

Переконання - це обґрунтоване упровадження у свідомість особистості логіки механізму продуктивних дій та поведінки. На відміну від навіювання, переконання передбачає активну участь суб'єкту у процесі впливу, йому пропонується ряд доводів, котрі йому потрібно усвідомити, а після цього сприйняти або відхилити. За допомогою переконання можна досягнути перебудови змісту свідомості, мотивів діяльності, сформувані потрібні бажання та мотиви, що змінять напрямки діяльності на потрібний.

Ще один добре відомий спосіб психічного впливу - «зараження». Це процес, що створює умови для активного спілкування у потрібному напрямку для передавання емоційного настрою. Діє він підсвідомо, однак дає знати про себе завдяки зміні орієнтацій особистості на потрібний лад. Будь-яка відносно масова аудиторія, наприклад, кіноаудиторія, буде піддаватися «зараженню», навіть якщо безпосередньо емоційно впливати лише на частину цієї аудиторії. Завдяки соціально-психологічній природі аудиторії це забезпечить вплив на всю аудиторію, у крайньому разі на її більшість. Особливо яскраво цей вид психологічного впливу проявляється у натовпі.

Соціальне зараження характерне для особистостей зі слабкою волею та веде до закріплення необхідних настанов шляхом приведення цих людей у певний психічний стан за допомогою емоційного співчуття. Масова афективна напруга веде до обмеження свідомості та переважного сприйняття найбільш емоційних образів. Ефект «зараження» може носити і позитивний характер, на фоні цього процесу посилюється людське співчуття. Оточуючі швидше та краще заражаються ідеями і в змозі проявити найвищі почуття, які властиві людям: моральні, інтелектуальні та естетичні.

Масова та індивідуальна свідомість існують поряд багато тисяч років, доповнюючи одна одну. Цим процесам розвитку психіки людства властива періодичність. Домінування масової свідомості змінюється розквітом індивідуальної, а потім знов, у свою чергу, з'являється «масова людина».

Від масової свідомості не потрібно відмовлятися чи боятися її, потрібно лише знайти можливості комунікувати з нею, впливати на неї. Масова поведінка не лише революції і війни, це також масові свята, карнавали та ін. Масова свідомість допомагає людині звільнитися від негативних емоцій, з якими їй важко а часом неможливо впоратися самотійно. Ці фактори ще раз підтверджують велику функціональну значимість психології мас та масової поведінки.

Головні ознаки маси - це тимчасовість її існування та стихійний характер поведінки індивідів, що складають її. Виділяють три основні різновиди маси: натовп, зібрана публіка (глядачі в театрі, учасники політичних мітингів) та незібрана публіка (маса прихильників одного з сучасних кумирів).

Одним з психічних явищ, що може охопити великі маси людей, є колективні переживання. Колективне переживання - це особливий психічний стан, що охоплює значну кількість людей, емоції та настрої, які тотожні між собою. Колективні переживання об'єднують людей і, відповідно, лежать в основі масових суспільних рухів.

Виділяють два види колективних переживань за змістом: позитивні і негативні. Позитивні, прогресивні переживання прискорюють розвиток людського суспільства. Негативні, реакційні, навпаки, гальмують його рух.

Головні ознаки маси - це тимчасовість її існування та стихійний характер поведінки індивідів, що складають її. Виділяють три основні різновиди маси:

натовп, зібрана публіка (глядачі в театрі, учасники політичних мітингів) та незібрана публіка (маса прихильників одного з сучасних кумирів).

Найбільш цікаві психічні явища та процеси властиві такому різновиду маси, як натовп. Натовп можна охарактеризувати, як тимчасове об'єднання великої кількості людей, що мають безпосередній контакт між собою та майже ідентично реагують на певні стимули.

Поведінка індивіда у натовпі змінюється, вона суттєво відрізняється від тієї, що властива йому зазвичай. Це пов'язано з цілим рядом факторів. У масі в індивіда підвищується емоційне сприйняття усього, що він бачить або чує, зростає схильність до навіюваності, заражуваності, різко зменшується здатність до критичної переробки інформації. Інтелекту, послідовності, логічній аргументації немає місця у психології мас.

Стихійна поведінка найчастіше є масовою реакцією людей на політичну кризу і нестабільність. Для цієї реакції характерне переважання ірраціональних, інстинктивних почуттів над усвідомленими і прагматичними. Власне психологічні чинники, такі як наростання почуття невпевненості, страху, недовіри до офіційних засобів інформації, ведуть до появи чуток, паніки, агресії. Емоції людей, що знаходяться в масі, поширюються за своїми власними законами - це багаторазове посилення емоцій під впливом зараження і навіювання, яке здобуло найменування циркуляторної реакції.

3. Семінарські заняття

Семінарські заняття мають за мету створити у студентів уміння застосовувати основні соціально-психологічні поняття, пояснювати соціально-психологічні процеси і явища, здійснювати соціально-психологічний аналіз соціалізації та розвитку особистості, прогнозувати розвиток соціальних ситуацій, налагоджувати взаємодію з різними типами особистостей, ефективно будувати процес комунікації, аналізувати власну діяльність як складову колективної діяльності, виявляти чинники, що мають найбільший вплив на формування групових регуляторів індивідуальної та групової поведінки, аналізувати соціально-психологічну природу конфліктів, розробляти рекомендації щодо їх корекції та врегулювання, відслідковувати різноманітні групові явища та характеризувати їх.

Семінар 1. Методи соціальної психології. 2 год.

Тема 1.1. Соціальна психологія як наука: історичні етапи розвитку.

Мета: ознайомити студентів з методами соціальної психології.

Основні питання:

1. Основні методи дослідження в соціальній психології.
2. Етапи соціально-психологічного дослідження.
3. Основні вимоги до методів дослідження: точність, валідність та надійність.
4. Спостереження, опитування, експеримент в соціальній психології.

Завдання на СРС:

Надати відповіді на питання для самоперевірки:

1. Визначить що означає методологічний підхід у науковому дослідженні.
2. Розкрийте особливості контент-аналізу. В яких галузях соціальної психології цей метод має перевагу перед іншими?
3. Які існують методологічні підходи у дослідженні соціально-психологічних

явищ?

4. Охарактеризуйте особливості спеціалізованих соціально-психологічних методів.

Література: Основна: 1-3; 5; Додаткова: 56, 90-91

Семінар 2. Тема 1.2. Сучасні напрями розвитку соціальної психології. 2 год.

Мета: поглибити і розширити знання студентів щодо основних напрямками соціальної психології.

Основні питання:

1. Біхевіоризм. Стратегія самоконтролю для модифікації проблемної поведінки.
2. Когнітивний напрямок. Когнітивна соціальна психологія С. Московічі. Концепція соціальних уявлень.
3. Психоаналітичний напрямок. Соціокультурна теорія особистості К. Хорні.
4. Гуманістичний напрямок. Самоактуалізація особистості.
5. Соціально-екологічна теорія Урі Бронфенбреннера.

Завдання на СРС:

Надати відповіді на питання для самоперевірки:

1. Охарактеризуйте особливості мікросистеми, мезосистеми, екзосистеми та макросистеми в соціально-екологічній теорії Урі Бронфенбреннера.
2. Розкрийте зміст основних теорій психоаналітичного напрямку.
3. Охарактеризуйте стратегію самоконтролю для модифікації проблемної поведінки.
4. Проаналізуйте особливості самоактуалізації особистості.

Література: Основна: 1-3; 5; Додаткова: 6, 35, 41, 42, 47-51, 67-71, 73, 76-82, 84-88, 92-94

Семінар 3. Тема 2.1. Соціально-психологічний аспект дослідження особистості. 2 год.

Мета: поглибити і розширити знання студентів щодо дослідження особистості в соціальній психології.

Основні питання:

1. Поняття соціального типу і соціального характеру особистості.
2. Перехідні соціальні типи особистості.
3. Ресоціалізація особистості.
4. Соціальна зрілість особистості.

Завдання на СРС:

Надати відповіді на питання для самоперевірки:

1. Назвіть архетипи старого суспільства і їх вплив на особистість (за І.А. Акчурінім).
2. Охарактеризуйте основні положення концепції «соціального характеру» Е. Фромма.
3. Обґрунтуйте своє розуміння історичності особистості.
4. Охарактеризуйте концепцію типів соціального характеру (за Б.С. Братусем).

Література: Основна: 1-3; 5; Додаткова: 12,13,15,17,26,29,30,43,44,55,65,75, 78, 83,99

Семінар 4. Тема 2.2. Політична соціалізація особистості. 2 год.

Мета: поглибити і розширити знання студентів щодо політичної соціалізації особистості.

Основні питання:

1. Когнітивний компонент політичної соціалізації.
2. Афективний компонент політичної соціалізації.
3. Конативний компонент політичної соціалізації.

Завдання на СРС:

Надати відповіді на питання для самоперевірки:

1. До якого компоненту політичної соціалізації можна віднести політичні інтереси?
2. Охарактеризуйте когнітивний, афективний та конативний компоненти політичної соціалізації.

Література: Основна: 1-3; 5; Додаткова: 22, 40, 46, 60, 64, 89, 100

Семінар 5. Тема 2.3. Економічна соціалізація особистості. 2 год.

Мета: поглибити і розширити знання студентів щодо економічної соціалізації особистості.

Основні питання:

1. Грошові типи особистості.
2. Етапи формування уявлень про гроші.
3. Підприємливість як міра економічної соціалізованості особистості ринкової економіки.

Завдання на СРС:

Надати відповіді на питання для самоперевірки:

1. Назвіть та охарактеризуйте відомі грошові типи особистості.
2. Охарактеризуйте етапи формування уявлень про гроші.
3. Розкрийте зміст поняття підприємництво.

Література: Основна: 1-3; 5; Додаткова: 1-4, 14, 20, 21, 23, 36, 39, 61, 95-97

Семінар 6. Тема 2.4. Статеворольова соціалізація. 2 год.

Мета: поглибити і розширити знання студентів щодо статево-рольової соціалізації особистості.

Основні питання:

1. Гендерні стереотипи як протистояння маскулінності та фемінності.
2. Гендерні ролі.
3. Гендерна ідентичність особистості.

Завдання на СРС:

Надати відповіді на питання для самоперевірки:

1. В чому полягає єдність гендерних стереотипів і гендерних ролей?
2. Чим відрізняється нормативна функція стереотипу від нормативної функції ролі?
3. Охарактеризуйте позитивну і негативну сторони регулятивної функції гендерного стереотипу.

Література: Основна: 1-3; 5; Додаткова: 9, 16, 24, 28, 32, 38, 82, 98

Семінар 7. Тема 3.1. Соціально-психологічні закономірності спілкування.

2 год.

Мета: поглибити і розширити знання студентів щодо соціально-психологічних закономірностей спілкування.

Основні питання:

1. Спілкування як форма існування і виявлення людської сутності.
2. Розвиток спілкування в онтогенезі
3. Спілкування як потреба людини.
4. Афіліація як потреба в спілкуванні.

Завдання на СРС:

Надати відповіді на питання для самоперевірки:

1. Назвіть і охарактеризуйте основні етапи розвитку спілкування в онтогенезі.
2. Охарактеризуйте поняття атракція.
3. Як співвідносяться поняття «самотність», «емоційна ізоляція» та «соціальна ізоляція»?

Література: Основна: 1-3; 5; Додаткова: 5,7, 10, 11, 18, 19, 31, 37, 38, 53, 57, 58, 62, 63, 86

Семінар 8. Тема 3.2. Феноменологія і аналіз конфлікту. 2 год.

Мета: розширити знання студентів про сутність конфлікту, його складові сформулювати у студентів вміння долати труднощі у рішенні конфліктних ситуацій.

Основні питання:

1. Подолання конфліктогенів спілкування.
2. Технології конструктивного спілкування та раціональної поведінки у конфліктах.
3. Форми і стратегії завершення та вирішення (розв'язання) конфлікту.

Завдання на СРС:

Надати відповіді на питання для самоперевірки:

1. Охарактеризуйте технології конструктивного спілкування та раціональної поведінки у конфліктах.
2. Проаналізуйте шляхи подолання конфліктогенів спілкування.
3. Охарактеризуйте стратегії вирішення конфлікту.

Література: Основна: 1-5; Додаткова: 95-97

Семінар 9. Залік (див. Додаток 2)

4. Самостійна робота

Самостійна робота студента передбачає самостійне, на основі рекомендованої навчальної та наукової літератури, опрацювання та засвоєння окремих положень дисципліни. Особливу увагу слід звернути на першоджерела. Покращенню засвоєння такого матеріалу і з'ясуванню питань, що складають певні ускладнення у вивченні в процесі самостійної роботи студента сприяють індивідуальні консультації. Перевірка рівня засвоєння матеріалу таких тем проводиться в процесі обговорення питань із логічно споріднених тем дисципліни на аудиторних заняттях.

Тема 3.2. Феноменологія і аналіз конфлікту

Метою самостійного опрацювання матеріалу є з'ясування питань щодо аналізу конфліктів.

Питання для розгляду:

1. Аналіз структурних елементів конфлікту.
2. Особистісні причини конфліктів.
3. Динаміка конфлікту: основні періоди розвитку і ескалації.

Література: Основна: 1-5; Додаткова: 95-97.

5. Індивідуальні завдання

Виконання індивідуальних завдань не передбачено.

V. Контрольні роботи

Виконання контрольних робіт не передбачено.

VI. Методичні вказівки.

При вивченні дисципліни «Соціальна психологія» студент має користуватися, в першу чергу, літературою, яка визначена в основному списку і є у фондах бібліотеки НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського». Додатковим джерелом інформації мають бути конспекти лекцій. Також студентам рекомендується знаходити через систему Інтернет матеріали новітніх психологічних досліджень.

Зміст дисципліни реалізується через опанування двох блоків: аудиторної та самостійної роботи. Опанування блоку аудиторної роботи здійснюється в процесі роботи на лекціях та семінарах, самостійна робота полягає в опрацюванні літератури. За відсутності індивідуальних завдань для організації самостійної роботи студентів із науково-навчальною літературою студентам пропонується: конспектування окремих тем, які виносяться на самоопрацювання та складання словника термінів.

VII. Рекомендована література

Основна:

1. Андреева Г. М. Социальная психология : [учебник для вузов] / Г. М. Андреева. - 5-е изд., испр. и доп. - М. : Аспект-пресс, 2006. - 363 с.
2. Бэррон Р.С. Социальная психология. Ключевые идеи. / Бэррон Р.С., Бири Д., Дженсон Б.Т.; пер. с англ. – М., 2003. – 512 с.
3. Коваленко А. Б. Соціальна психологія : [підручник] / А. Б. Коваленко, М. Н. Корнєв. - К. : Геопринт, 2006. - 400 с.
4. Ложкин Г.В., Повякель Н.И. Практическая психология конфликта: Учеб. пособие. – К.: МАУП, 2000. – 256 с.
5. Москаленко В.В. М 82 Соціальна психологія. Підручник. Видання 2-ге, виправлене та доповнене – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 688 с. ISBN 978-966-364-591-9

Додаткова

1. Авер'янова Г.М. Кишенькові гроші як фактор економічної соціалізації підлітків // Психологія: Зб. Наук. праць – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова. – Вип. 18, 2002. – С.87– 96.

2. Авер'янова Г., Москаленко В. Особливості економічної соціалізації молоді в умовах трансформації українського суспільства // Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні / За ред. Максименко С.Д., Циби В.Т. Шайгородського Ю.Ж. – К.: Український центр політичного менеджменту, 2003. – С.296–318.
3. Автономов В.С. Предпринимательская функция в экономической системе. – М., 1990.
4. Автономов В.С. Модель человека в экономической науке. СПб,1998.
5. Аронсон Э, Уилсон Т., Эйкерт Р. Социальная психология. Психологические законы поведения человека в социуме. – СПб: Еврознак, 2002. – 560 с.
6. Бандура А., Уолтер Р. Подростковая агрессия (изучение влияния воспитания и семейных отношений). М., 2000.
7. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. – М.: Искусство, 1979.
8. Бендас Т.В. Психология лидерства. Учебное пособие. СПб. : Питер, 2009. – ISBN 978-5-388-00148-1.
9. Берн Ш. Гендерная психология. – СПб.: Питер, 2001. – 320 с.
10. Битянова М.Р. Социальная психология: наука, практика и образ мысли: Учебное пособие. – М., 2001.
11. Бодалев А.А. Личность и общение : Избр. труды. – М.: Педагогика, 1993. – 272 с.
12. Бондаренко Л.И. Основные этапы становления сознания. (Логическое и историческое в развитии сознания). – К.: Вища школа, 1979.
13. Братусь Б.С. Психология. Нравственность. Культура. – М., 1994.
14. Бункина М.К., Семёнов А.М. Экономика и психология. На перекрёстке наук. – М.: Дело и сервис., 1999. – 263 с.
15. Гегель Г.В. Феноменология духа: В 14 т. – Т. 4. – М., 1977.
16. Говорун Т., Кікінеджи О. Стать та сексуальність: психологічний ракурс. Навч. посібник. – Тернопіль: Богдан, 1999. – 384 с.
17. Головаха Е.И., Бекешкина И.Э., Небоженко В.С. Демократизация общества и развитие личности. От тоталитаризма к демократии. – К.: Наукова думка, 1992. – 126 с.
18. Грехнев В.С. Культура психологического общения. – М.: просвещение, 1990. – 144 с.
19. Давыдов В.В. Виды общения в обучении. – М.: Просвещение, 1972.
20. Дайновський Ю.А. Ефективні рішення в мікроекономіці: 505 прийомів бізнесу. – Львів: Ініціатива, 1997. – 160 с.
21. Дейнека О.С. Экономическая психология: Учеб. пособие. – СПб.: Питер, изд. С.Петербург. ун-та, 2000, 160 с.
22. Дилигенский Г.Г. Социально-политическая психология: Учебное пособие для высших учебных заведений. – М.: Наука, 1999.
23. Завьялова Е.К., Посохова С.Т. Психология предпринимательства. – СПб., 1994.
24. Ильин Е.Н. Дифференциальная психология мужчины и женщины. – СПб: Питер, 2002. – 544 с.
25. Кононець М.О. Психологія професійної моральності підприємців: теорія та сучасна практика : [монографія] / М.О. Кононець. – К. : Омега-Л, 2013. – 166 с.
26. Корнеев М.Я. Проблемы социальной типологии личности. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1971. – 152 с.
27. Корнев М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія: Підручник. – К.: Либідь, 1995. – 304 с.

28. Крайг Г. Психология развития. – СПб, 1997. – 988 с.
29. Креггер О., Тьюсон Дж. Типы людей. – М., 1995.
30. Кон И.С. Открытие «Я». – М.: Педагогика, 1996. – 254 с.
31. Корнев М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія: Підручник. – К.: Либідь, 1995. – 304 с.
32. Лавриненко Н.В. Женщина: самореализация в семье и обществе (гендерный аспект). – К.: ВИПОЛ, 1999. – 172 с.
33. Лебон. Психология народов и масс. – М., 1995
34. Левин К. Разрешение социальных конфликтов. – СПб, 2000.
35. Лейбин В. Фрейд, психоанализ и современная западная философия. М.: Политиздат, 1990. 397 с.
36. Лагутін В.Д. Людина і економіка: Навч. посібн. для вузів – К.: Просвіта, 1996 – 336с.
37. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. – М.: Наука, 1984.
38. Майерс Д. Социальная психология – СПб, 1997
39. Малахов С.В. Основы экономической психологии: Учеб. пособие / Под ред. И.В. Задорожнюка. – М., 1992.
40. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы: Пер. с англ. – М.: Смысл, 1999.
41. Маслоу А. Психология бытия. М., 1997.
42. Маслоу А. Самоактуализация // Психология личности: Тексты. - М., 1982.
43. Мерлин В.С. Очерк интегрального исследования индивидуальности. – М.: Педагогика, 1996. – 254 с.
44. Москаленко В.В. Социализация личности. – К.: Высш. школа, 1986.
45. Москаленко В. В. Психологія соціального впливу: [навч. посібник] / В. В. Москаленко. - К. : Центр учбової літератури, 2007. - 448 с.
46. Москаленко В.В. Социализация личности. – К.: Виц. школа, 1986. – 200 с.
47. Московичи С. Общество и теория социальной психологии // Современная зарубежная социальная психология. Тексты / Под ред. Г.М. Андреева, Н.Н. Богомоловой, Л.А. Петровской М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984. С. 208-228.
48. Московичи С. Век толп. Исторический трактат по психологии масс: Пер. с франц. М.: Центр психологии и психотерапии, 1998. 480 с.
49. Московичи С. От коллективных представлений к социальным // Вопросы социологии. 1992. Т.1. № 2. С. 83-95.
50. Московичи С. Социальные представления: исторический взгляд // Психологический журнал. -1995. Т. 16. № 1. - С. 3-18, № 2. С. 3-14.
51. Найссер У. Познание и реальность: смысл и принципы когнитивной психологии. М., 1981.
52. Обер М.А., Гильман Ф. Психология индивида и группы: Пер. с фр. – М.: Прогресс, 1988.
53. Обозов Н.Н. Психология межличностных отношений. – К.: Либідь, 1990. – 191 с.
54. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Навч. посібник. – К.: Академвидав, 2003.
55. Овчинников Б.В., Павлов К.В., Владимирова И.М. Ваш психологический тип. – СПб, 1994.
56. Олпорт Г. Личность в психологии. М., 1998.
57. Парыгин Б.Д. Социальная психология. СПб, 1999.

58. Перспективы социальной психологии: Пер. с англ. – М.: ЭКСМПресс, 2001. – 688 с.
59. Петровский А.В. Личность. Деятельность. Коллектив. – М.: Политиздат, 1982.
60. Пірен М.І. Політична психологія. – К.: Міленіум, 2003.
61. Побірченко Н.А. Формування особистісної готовності учнів загальноосвітньої школи до підприємницької діяльності – К.: Знан-ня, 1999. – 285 с.
62. Поваляева М. А. Невербальные средства общения / М. А. Поваляева, О. А. Рутер. - Ростов н/Д : Феникс, 2004. - 352 с.
63. Психологические исследования общения. – М.: Наука, 1985. – 344 с.
64. Психологічні закономірності розвитку громадянської свідомості та самосвідомості особистості.: Монографія / За заг. ред. М.Й. Боришевського. – К., 2001.
65. Психология и психоанализ характера: Хрестоматия по психологии и типологии характеров / Редактор-составитель Д.Я. Рай-городский. – Самара, 1997.
66. Реан А.А., Коломинский Я.Л. Социальная педагогическая психология. – СПб, 2000.
67. Рудестам К. Групповая психотерапия. М., 1999.
68. Ручка А.А., Танчер В.В. Очерки истории социологической мысли. К., 1992.
69. Салливан Г.С. Интерперсональная теория в психотерапии (Пер. с англ.) СПб: Ювата; М.: КСП, 1999.
70. Смелзер М. Социология. М., 1994.
71. Солсо Р.Л. Когнитивная психология: Пер. с англ. М: Три-вола, 1996. 600 с.
72. Тард. Социальная логика. СПб, 1901. 491 с.
73. Тайсон Р., Тайсон Ф. Психоаналитические теории развития / Пер. с англ. Екатеринбург: Деловая книга, 1998
74. Татенко В. О. Соціальна психологія впливу: [монографія] / Татенко В. О. - - К. : Міленіум, 2008.- 216 с.
75. Теории личности в западно-европейской и американской психологии / Редактор-составитель Д.Я. Райгородский. – Самара, 1996.
76. Фрейд З. Психология масс и анализ человеческого «Я» // Преступная толпа. М., 1998.
77. Фрейд З. Психология бессознательного: Пер. с нем. М.: Просвещение, 1989. 448 с.
78. Фромм Э. Бегство от свободы. М., 1987
79. Фромм Э. Душа человека. М.: Республика, 1992. 430 с.
80. Холл К.С., Линдсей Г. Теории личности. М., 1997
81. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. СПб., 1997
82. Хорни К. Женская психология: Пер. с англ. СПб.: ВЕИЛА, 1993. 222 с
83. Хорни К.. Невротическая личность нашего времени. – М., 1993.
84. Флейвелл Джон Х. Генетическая психология Жанна Пиаже: Пер. с англ. М.: Проосвещение, 1967.
85. Франкл В. Человек в поисках смысла: Сборник / Пер. с англ. и нем. Д. А. Леонтьева, М. П. Папуша, Е. В. Эйдмана. — М.: Прогресс, 1990. — 368 с.: ил. — ISBN 5-01-001606-0.
86. Хараш А.У. «Другой» и его функция в развитии «Я». // Об-щение и развитие психики: Сб. научных трудов. – М., 1988. – С. 31-46.
87. Холл К.С., Линдсей Г. Теории личности. М., 1997.
88. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. СПб., 1997.
89. Шестопап Е.Б. Личность и политика: критический очерк современных западных концепций политической социализации. – М.: Мысль, 1998. – С. 203.
90. Шибутани Т. Социальная психология / Т. Шибутани; пер. с англ. В.Б.Ольшанского. - Ростов н/Д: «Феникс», 2002. - 544 с.

91. Шихирев П.Н. Современная социальная психология в Западной Европе. М.: Наука, 1986. 175 с.
92. Шихирев П. Современная социальная психология. М.: ИП РАМ, 2000. 448 с.
93. Шихирев П.Н. Современная социальная психология США. М., 1979.
94. Шрейдер Ю. А. Модель моральной рефлексии / Ю. А. Шрейдер // Лекции по этике : [учеб. пособ.]. - М. : МИРОС, 1994. - С. 86-98.
95. Шумпетер И.А. Теория экономического развития. – М., 1982.
96. Экономическая психология / Под ред. И.В. Андреевой. – СПб.: Питер., 2000. – -512
97. Щедрина О.Б. Исследование экономических представлений у детей // Вопр. психологии. – 1991. – № 2. – С. 157–164.
98. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1996. – 341 с.
99. Юнг. К. Психологические типы. – М., 1995.
100. Ядов В.А. Социальная идентификация в кризисном обществе // Психология личности в трудах отечественных психологов. – СПб.: Питер, 2000. – С. 324-336.

Рейтингова система оцінювання результатів навчання

Рейтинг студента з дисципліни складається з балів, що він отримує за:
присутність та активна робота на лекційних заняттях;
присутність та активна робота на семінарських заняттях;
ведення термінологічного словника.

Система рейтингових (вагових) балів та критерії оцінювання

1. Робота на лекціях (максимальна кількість балів на лекціях складає 27):

Ваговий бал – 3. Максимальна кількість балів на всіх лекційних заняттях дорівнює **3 бали × 9 л. з. = 27 балів**

Оцінювання роботи кожного студента здійснюється на кожному лекційному занятті за двома показниками – присутністю і активністю:

а) присутність **1 бал × 9 л. з. = 9 балів**

Критерії оцінювання:

1 – присутність на лекційному занятті;

0 – відсутність на лекційному занятті.

б) активність **2 бали × 9 л. з. = 18 балів**

Критерії оцінювання:

2 – висока активність, яка показує спрямованість на ґрунтовне засвоєння матеріалу;

1 – достатня активність, яка показує спрямованість на засвоєння матеріалу;

0 – низька активність, яка показує ухиляння від засвоєння матеріалу.

2. Участь у семінарських заняттях:

Ваговий бал – 3. Максимальна кількість балів на всіх семінарських заняттях дорівнює **3 бали × 8 с(п). з. = 24 балів**

Оцінювання роботи кожного студента здійснюється на кожному семінарському занятті за двома показниками – присутністю і активністю:

а) присутність **1 бал × 8 с(п). з. = 8 балів**

Критерії оцінювання:

1 – присутність на семінарському занятті;

0 – відсутність на семінарському занятті.

б) активність **2 бали × 8 с(п). з. = 16 балів**

Критерії оцінювання:

2 – висока активність, яка показує спрямованість на ґрунтовне засвоєння матеріалу;

1 – достатня активність, яка показує спрямованість на засвоєння матеріалу;

0 – низька активність, яка показує ухиляння від засвоєння матеріалу.

3. Ведення термінологічного словника:

Ваговий бал – 0,5 за кожний правильно написане визначення

Максимальна кількість балів за ведення словника дорівнює

0,5 бали × 98 термінів = 49 балів

Критерії оцінювання:

0,5 – наведені всі визначення за темою;

- 0,25 – визначення неповні;
- 0 – визначення за темою відсутні

Розрахунок шкали (R) рейтингу

Сума вагових балів контрольних заходів протягом семестру складає:

$$\mathbf{R_C = 3 \times 9 + 3 \times 8 + 0,5 \times 98 = 100 \text{ балів}}$$

Необхідною умовою допуску до заліку є стартовий рейтинг (r_c), що складає 40% від R_C , або **40 балів**.

Студенти, які набрали протягом семестру рейтинг з кредитного модуля менше **0,6R** зобов'язані виконувати залікову контрольну роботу.

Студенти, які набрали протягом семестру необхідну кількість балів ($RD \geq 0,6R$) мають можливість:

а) отримати залікову оцінку (залік) так званим "автоматом" відповідно до набраного рейтингу;

б) виконати залікову контрольну роботу, яка складається з 3-х питань з метою підвищення оцінки. При цьому попередній рейтинг студента з дисципліни скасовується і він отримує оцінку R_3 тільки за результатами залікової контрольної роботи.

Залікова контрольна робота складається з трьох теоретичних питань за тематичними розділами курсу.

Приклад:

Варіант № 1

1. Як гроші впливають на психіку людини? Аргументуйте свою відповідь.
2. Охарактеризуйте способи психологічного впливу.
3. Проаналізуйте яке значення для людини має рольове спілкування?

Варіант № 2

1. Чи впливають гроші на перцептивне спілкування? Аргументуйте свою відповідь.
2. Наведіть приклади поглядів на проблему групи в соціальній психології.
3. Охарактеризуйте фактори, які виділяє С. Московічі, визнаючи особливості формування наукових знань?

Критерії оцінювання I та II запитання:

- 33 – правильна відповідь;
- 16 – відповідь неточна або неповна;
- 0 – немає відповіді

Критерії оцінювання III запитання:

- 34 – правильна відповідь;
- 17 – відповідь неточна або неповна;
- 0 – немає відповіді

$$\mathbf{R_3 = 33 + 33 + 34 = 100 \text{ балів}}$$

Для отримання студентом відповідних оцінок (ECTS та традиційних) за результатами роботи в семестрі його рейтингова оцінка RD переводиться згідно з таблицею 1:

Таблиця 1

RD = RC	Оцінка ECTS	Традиційна оцінка (диф. залік)	Традиційна залікова оцінка
95-100	A	"Відмінно"	"Зараховано"
85-94	B	"Добре"	
75-84	C		
65-74	D	"Задовільно"	
60-64	E		
RD ≤ 59	FX	"Незадовільно"	"Незараховано"
RC < 39 або не виконані інші умови допуску до заліку	F	"Не допущено"	

Перелік питань до заліку

1. Що таке зумовлювання? Які типи зумовлювання Вам відомі?
2. Які дві групи факторів виділяє С. Московічі, визнаючи особливості формування наукових знань?
3. Чи згодні Ви з Еріксоном в тім, що головною кризою в підлітковому віці є его-ідентичність – рольове заміщення?
4. Поясніть сутність ієрархії потреб Маслоу.
5. 1.Охарактеризуйте поняття «соціальність».
6. 2.Охарактеризуйте основні періоди дослідження особистості.
7. 3.У чому полягають відмінності між поняттями людина, індивід, особистість, індивідуальність.
8. 4.Проаналізуйте у чому полягає подвійна суспільна визначеність особистості.
9. Дайте визначення поняттю «політична соціалізація».
10. Назвіть основні напрямки дослідження політичної соціалізації у зарубіжній соціальній психології.
11. Чи може високий рівень політичності особистості не співпадати з її громадянськістю? Аргументуйте свою відповідь.
12. Як пов'язані політичні потреби особистості з її політичними мотивами? Проаналізуйте цей зв'язок спираючись на дослідження соціальних психологів цієї галузі.
13. Розкрийте зміст понять політичність і аполітичність.
14. Розкрийте поняття економічна соціалізація.
15. Як гроші впливають на психіку людини? Аргументуйте свою відповідь.
16. Чи впливають гроші на перцептивне спілкування? Аргументуйте свою відповідь.
17. Які поради дають психологи батькам з приводу видачі кишенькових грошей дітям? Прокоментуйте ці рекомендації.
18. Проаналізуйте статеву диференціацію як універсальну властивість живого.
19. Розкрийте відмінності між поняттями «біологічна стать», «психологічна стать» та «гендер».
20. Охарактеризуйте концептуальну модель «фемінності-мускулінності».
21. Назвіть форми статевої соціалізації.
22. Визначте основні форми статевої соціалізації
23. В чому полягає “ буферний ефект соціальної підтримки ”?
24. Розкрийте етапи формування потреби в спілкуванні в процесі онтогенезу. Чому без спілкування з дорослим не може відбуватись соціалізація особистості?
25. Розкрийте зміст поняття “ афіліація ”?
26. Дайте характеристику міжособистісному спілкуванню.
27. Проаналізуйте яке значення для людини має рольове спілкування?
28. Наведіть приклади поглядів на проблему групи в соціальній психології.
29. Покажіть зв'язок основних характеристик сумісної групової діяльності з основними параметрами соціальної групи.
30. Чому сам факт присутності людей в одному місці не може визначати соціальну групу? Аргументуйте свою відповідь.
31. Дайте визначення поняттю «соціальна роль». Як соціальна роль пов'язана з виконанням функцій людиною?

32. Визначте основні відмінності між лідерством та керівництвом.
33. Охарактеризуйте способи психологічного впливу.
34. Розкрийте своє розуміння поняття «масова свідомість».
35. Навести приклади основних форм стихійної поведінки.
36. Визначити основні особливості громадської думки та чуток як масових явищ психіки.
37. Дайте загальну характеристику натовпу.
38. Визначить що означає методологічний підхід у науковому дослідженні.
39. Розкрийте особливості контент-аналізу. В яких галузях соціальної психології цей метод має перевагу перед іншими?
40. Які існують методологічні підходи у дослідженні соціально-психологічних явищ?
41. Охарактеризуйте особливості спеціалізованих соціально-психологічних методів.
42. Охарактеризуйте особливості мікросистеми, мезосистеми, екзосистеми та макросистеми в соціально-екологічній теорії Урі Бронфенбреннера.
43. Розкрийте зміст основних теорій психоаналітичного напрямку.
44. Охарактеризуйте стратегію самоконтролю для модифікації проблемної поведінки.
45. Проаналізуйте особливості самоактуалізації особистості.
46. Назвіть архетипи старого суспільства і їх вплив на особистість (за І.А. Акчурінім).
47. Охарактеризуйте основні положення концепції «соціального характеру» Е. Фромма.
48. Обґрунтуйте своє розуміння історичності особистості.
49. Охарактеризуйте концепцію типів соціального характеру (за Б.С. Братусем).
50. До якого компоненту політичної соціалізації можна віднести політичні інтереси?
51. Охарактеризуйте когнітивний, афективний та конативний компоненти політичної соціалізації.
52. Назвіть та охарактеризуйте відомі грошові типи особистості.
53. Охарактеризуйте етапи формування уявлень про гроші.
54. Розкрийте зміст поняття підприємництва.
55. В чому полягає єдність гендерних стереотипів і гендерних ролей?
56. Чим відрізняється нормативна функція стереотипу від нормативної функції ролі?
57. Охарактеризуйте позитивну і негативну сторони регулятивної функції гендерного стереотипу.
58. Назвіть і охарактеризуйте основні етапи розвитку спілкування в онтогенезі.
59. Охарактеризуйте поняття атракція.
60. Як співвідносяться поняття «самотність», «емоційна ізоляція» та «соціальна ізоляція»?
61. Охарактеризуйте технології конструктивного спілкування та раціональної поведінки у конфліктах.
62. Проаналізуйте шляхи подолання конфліктогенів спілкування.
63. Охарактеризуйте стратегії вирішення конфлікту.